

УДК 658

Хомин Петро

Тернопільський державний технічний університет імені Івана Пулюя
СИСТЕМА ЗВІТНОСТІ В УКРАЇНІ ЯК КАЗУС АНТИРОЗВИТКУ

Khomyn Petro

Ternopil Ivan Puluj National Technical University
ACCOUNTING SYSTEM IN UKRAINE AS A CASE OF ANTI-DEVELOPMENT

На початку ХХ ст. викладач Львівської торговельної школи П. Цьомпа, сучасник Й. Шера, осмисливши недоліки тодішніх звітних балансів і навіть спрощену схему одного з них, епатажно оцінив його як «карикатуру» (рис. 1).

Баланс			
Шахти	К 10.000.000	Акціонерний капітал	К 10.000.000
Втрата	<u>К 10.000.000</u>	Амортизація	<u>К 10.000.000</u>
	К 20.000.000		К 20.000.000

Рис. 1. Баланс акціонерного товариства [1, с. 164]

Резонно зауважуючи: «Цей баланс із 20-ма мільйонами активів і пасивів, звичайно, виглядає дуже імпозантно, проте профани були б дуже розчаровані, коли б їм пояснити, що цей баланс не вартий і геллера. Куплені на 10 млн. шахти є безвартісними, тому що їхня вартість корегувалася через 10 млн. амортизації: повністю зниклі 10 млн. акціонерного капіталу мають своє покриття лише в 10-ти мільйонних втратах» [1, 164].

Однак усупереч цьому нині подібні за змістом Баланси (Звіти про фінансовий стан) ф. № 1 не рідкість, Ба більше, вочевидь вважаються квінтесенцією звітності, позаяк проходять т. зв. аудиторські перевірки, які назагал закінчуються позитивними висновками, хоч їхні баланси теж не варті й гривні. Позаяк подібно до наведеного П. Цьомпою балансу активи в них так само є безвартісними, правда на відміну від цієї карикатури, не тільки через корегування амортизацією, але й новочасний казус – від’ємний капітал, який не снівся вченим минулих століть. Тепер же мільярдні від’ємні підсумки за розділом I «Власний капітал» пасиву Балансу (Звіту про фінансовий стан) ф. №1 не муляють очі ні аудиторам, які дають підтверджуючі висновки про нібито достовірність такої звітності, ні урядовцям, котрі теж не помічають, що цей «капітал-мінус» – загалом антиметодологічний звітний нонсенс – виник за рахунок змішування в цьому розділі зареєстрованого (пайового) капіталу (ст. 1400), капіталу в дооцінках (ст. 1405), додаткового (ст. 1410), резервного (ст. 1415) зі ст. 1420, де роками фігурує непокритий збиток. Хоча він, укупі з наступними, тобто неоплаченим (ст. 1425) і вилученим (ст. 1430) капіталами, анулює всі попередні. Стосовно чого вочевидь і «профани не дуже розчаровані» тим, що таким камуфляжем зводиться нанівець псевдоімпозатність капіталу, полегшуючи рейдерські захоплення їхньої власності. Не дивлячись на недавню репетицію її рейдерства цими ж персонажами під егідою нелегітимної «прихватації» заводів, фабрик, шахт тощо, нібито de jure узаконених як народні, а de facto – оманливим маревом для більшості наших громадян. Отож очевидно тільки вкрай упереджений дальтонізм заважає розгледіти цей аномальний нонсенс під аспектом алгебраїчним і фінансовим. Адже від’ємний результат, тобто збиток, за резонним зауваженням П. Герстнера, німецького вченого, автора п’яти правил для оцінки пасиву, стільки ж для оцінки активу й одного – для оцінки взаємозв’язку між ними. Перше з яких гласить: «Чим більша сума резервів у порівнянні зі статутним капіталом, тим міцніший фінансовий стан підприємства», так само, як

«прибуток, отриманий протягом року, не може сповна включатися цілком до фінансового результату, оскільки його частина вже увійшла у перші місяці звітного року до складу капіталу» [3, с.187].

Тут же, ясна річ, збиток уже давно увійшов у капітал, перетворивши його в *fata morgana*, попри наївне перенесення з року в рік абстрактних сум, які не мають жодного матеріального забезпечення в активі. Особливо тоді, коли загальна сума необоротних і оборотних активів не перебиває навіть статті 1515 «Інші довгострокові зобов'язання», тим паче, якщо останні зростають синхронно зі сумою збитку підприємств. Однак на практиці всупереч наративу: «Що менше сума позикових коштів стосовно власних, тим міцніше і надійніше фінансове становище підприємства» (Мінімальну межу становить повна відсутність позикових коштів, максимальну – приблизна рівність позикових та власних коштів)» [там же], співвідношення цих складових у ситуації «капітал-мінус» здебільшого діаметрально протилежне. Зумовлені ж ці казуси давньою, кратно посиленою вже в наш час повною залежністю бухгалтерів від свавілля адміністрації. Разом з тим нерідко менеджери зневажливо ставляться до бухгалтерської звітності. Подібно до Г. Емерсона, котрий скептично, не приховуючи іронії, писав: «Баланс включає традиційну бухгалтерську методологію, яку головний бухгалтер, переконаний до глибини душі, що його облікова система бездоганно відповідає всім законам істини, починає з натхненням нав'язувати свої облікові вимоги всьому оперативному апарату. Але ...не розуміє, що люди практичної живої справи відносяться до всього цього канцелярського гачкотворства з найбільшою зневагою», мовляв, ця методологія «має той недолік, що ніякого відношення між тим, що є, й тим, що мало би бути, не встановлює» [4, с. 207-210]. Тому врешті-решт треба зрозуміти, що мав на увазі знаменитий французький філософ П.-Ж. Прудон, стверджуючи: «Бухгалтер і є справжнім економістом, в якого кліка мнимих учених уквала його ім'я». Й цілком згідно з афоризмом Гегеля «історія повторюється...» те саме відбулося зі звітністю: ті, хто ніяк не міг осилити методики її складання через надто вбогі знання в цій царині, змінили назву бухгалтерська на ерзац «фінансова». Що подібне до того, якби обрізати поли каптана. В результаті вийшла «камізьлька», що викликає асоціацію зі статистичними звітами про виконання бюджетів, а ніяк не про звітні форми підприємств, які «структуруючи цілі та вимірюючи досягнення цих цілей у простих поняттях, сприяли розвитку підприємництва» [2, с. 267]. Звичайно, нерідко методом спроб і помилок, які дорого обходяться суспільству, передусім же підприємствам і, на жаль, повторюються. Приміром, пасаж О. Рудановського: «Баланси ... неповні, темні, неточні. Одним словом, всюди рутинна, халатність, невігластво і двоєдушність, що вправляються в обдурюванні або третіх осіб, або господаря, особливо коли останній представлений державою», ніби фото з часів «прихватизації».

Втім, усвідомлюючи неможливість охоплення проблеми звітності в повному обсязі, доводиться завершувати тези древньоримським афоризмом *fecit quod potaj, faciant eliora potentes* – я зробив, що міг, нехай ті, хто можуть, зроблять краще.

Список використаних джерел

1. Цьомпа П. Нариси економетрії і побудована на національній політекономії теорія бухгалтерського обліку. Пер. з нім. Я. Гончарук, І. Конич, Г. Башнянин, І. Яремко. Львів, Каменярь, 2001. 223 с.
2. Burns N. The behavioral aspects of accounting data for performance evaluation. Papers, critiques and proceeding of the Accounting Symposium held on September, 1968. №25.
3. Gerstner P. Bilanzanalyse. Wirtschaftsleben, 1926(a).
4. Emerson H. Twelve Principles of Efficiency, 1913. P. 448.